

Віра Аксьонова – докторка філософських наук, професорка кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін

Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття – це час загального зростання масштабів людських перетворень, що стають значимими подіями життя всього Людства. Соціально-економічною основою глобалізації є зростання масштабів предметної діяльності Людини. Охоплення всіх континентів і країн економічними та соціокультурними процесами, що мають глобальний характер, є головними рисами сучасного виробництва. Доступність транспортних засобів, діяльність мас-медіа, мереж масових комунікацій, соціокультурної інформації зближують народи, миттєво здійснюють співпричетність кожного до справ усього світу. Людині наприкінці ХХ ст. жити стає краще, комфортніше, вона відчуває себе більш захищеною у соціальному плані, є більш активною у політичному житті, а в цілому стає вільним і творчим суб'єктом. Ці аксіологічні зміни мають загальнолюдський характер та є дуже неоднозначними й суперечливими.

Життя Людства на зламі тисячоліть трансформується, стає глобалізованим. Аксіологічна функція філософії полягає в оцінці речей, явищ навколишнього світу з погляду різних цінностей. Чи може ставиться під сумнів розсудливою людиною, якщо вона не є абсолютним суб'єктивістом-соліпсистом, факт наявності самих себе, а також інших індивідів? Кожний розуміє, що незалежно від нього, у світі існують інші люди. Але відповідь на питання «Чи існує такий суб'єкт діяльності, що діє як актор історії, як частина людства?» вимагає від вчених теоретичних доказів. Не випадково з'ясування сутності цього питання часто-густо заганяло у глухий кут навіть видатних мислителів світу. Чимало західних філософів намагаються довести, що людство, як щось єдине ціле – це фікція. Так, американський філософ С. Чейз у книзі «Тиранія слів» затверджує, що людства немає як самостійної сутності: «Спробуй покликати: Гей, Людство, сюди! І жоден Адам не відгукнеться на ваш заклик» [12]. Культуролог О. Шпенглер у книзі «Занепад Європи» пише, що людство – порожнє слово та його необхідно виключити з кола проблем історичних форм. У тім же дусі міркував широко відомий англійський історик А. Тойнбі. У його викладі («Дослідження історії») людства взагалі немає, а є деякі незалежні культурно-історичні системи (локальні цивілізації), що виникають, «дорослішають», розвиваються й гинуть, на зразок біологічних організмів [11]. Як бачим, скептиків, що піддають сумніву реальність феномена «Людство», чимало. Але Людство існує реально й об'єктивно, незалежно від розумових пошуків тих або інших теоретиків. Є Людство як фрагмент об'єктивного світу, є його всесвітня

історія, численними дослідженнями вже давно зафіксовані його єдність і загальність. Зрозуміло, що всесвітня історія складається з історій окремих народів, етносів, держав, кожне з яких має власних індивідів. Але не можна не погодитися з тим, що Людство – це категорія, що знаходиться на стиці історіософського, соціологічного міркування. Єдність Людства на будь-яких етапах власного буття визначено єдністю його біологічної організації. Люди створюють єдиний вид. Діти Землі – частина її біосфери. Люди єдині за своїм фізичним виглядом, морфологічним (видовим) ознакам, генетичним характеристикам, антропоморфічним рисам. Ті або інші розходження типів расових ознак – це лише варіанти єдиної постаті. Люди Землі єдині. Виробництво є діяльне родове життя людини. Саме в переробці предметного світу Людина вперше дійсно затверджує себе як родова істота. У просторі доісторичної Ойкумени (грец. – живу, наслідую; мається на увазі частина землі, що населена людиною) трудова діяльність поєднувала в Людство маленькі групи первісних людей, які вийшли з єдиного коріння, їхні дії співвіднесені в силу однорідності життєдіяльності. Людей поєднує субстанція праці, що робить їх гранями цілісності. Люди Землі єдині як інтелектуальна цілісність. Природа Розуму (при всій її історичності) єдина у всіх народів і індивідів, які відрізняються за іншими культурно-історичними ознаками. Наявність логіки потребує від Розуму визнання наявності Людства. Здається, що для осмислення розвитку світу ХХІ ст., його головних тенденцій час ще не прийшов: дуже він складний, суперечливий не схожий на все, що людство переживало колись. Крім того, всі ми ще занадто занурені в цей світ, що заважає дистанціюватися від нього, щоб оглянути його загальну панораму, відокремити істотне від тимчасового. Розуміючи всю уразливість подібних намірів, все ж спробуємо окреслити деякі контури історії Людства на зламі ХХ-ХХІ ст. [2].

Мета роботи: з'ясувати філософський зміст процесу аксіологізації та соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності Людства в умовах глобалізації на зламі тисячоліть.

Проблеми соціокультурних змін та засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності Людства в умовах глобалізації набувають певної актуальності. В економічній сфері відбулися величезні позитивні зміни, своєрідним центром яких з'явилася науково-технічна революція, реальне й масштабне перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Кібернетизація, комп'ютеризація, інформатизація, поява принципово нових технологій стали реальністю суспільного виробництва. Лідерство в суспільному виробництві перейшло до духовної сфери: саме людський інтелект (його можливості) перетворився у фактор, що визначає масштаби, динамізм, загальний вигляд сучасного суспільства [1]. На підґрунті цих змін зростає сукупне матеріальне й духовне багатство Людства. У багатьох регіонах світу утворилися суспільства, що забезпечують високі стандарти споживання, комфорту, послуг. Зрушення в суспільному виробництві органічно включають до себе Людину-творця й

вимагають більш повного використання її креативних, індивідуально-особистісних якостей [7]. У сфері соціальних змін можна відзначити три найважливіших фактори: по-перше, розвиток Людства як соціальної спільності, охоплює світ цілком. Людство як соціальна цілісність, існувало завжди. Але, природно, що на різних етапах історії воно було неоднаковим, відрізнялося тим або іншим ступенем розвиненості інтегральних соціокультурних зв'язків. Кінець ХХ-початок ХХІ ст. з'явилися тим етапом всесвітньої історії, коли узи, що зв'язують людство, зміцніли, конкретизувалися, структурувалися: відчуття загальної долі, відповідальності за наслідки свого перебування на однієї планеті – Земля. Зростає взаємозалежність Людства в цілому й кожній індивідуальній долі, що проявляється не тільки в сфері суто розумової рефлексії, а саме в колі повсякденних, реально-життєвих інтересів.

По-друге, напрямок соціального розвитку усе більше зміщується від соціально-класових спільнот, що довгий час володіли величезною соціально-регулятивною силою, яка підминала під себе людину, до більш динамічних спільнот. Саме цей шар соціальних зв'язків і відносин визначає соціальне середовище буття Людини. Зростають можливості індивідуально-особистісного вибору Людиною близької й комфортної соціальної спільності [4]. По-третє, здійснюються величезні зміни у сфері етнонаціональних відносин. З одного боку, в ХХ ст. була остаточно ліквідована колоніальна система гноблення й поневолення багатьох народів, націй і рас. З іншого, злам ХХ-ХХІ ст. відзначений спалахами націоналізму, етноконфліктами [10]. З погляду соціальної еволюції, злам ХХ-ХХІ ст. представляє картину строкату й суперечливу. Одні соціальні організми зміцнилися й розквітнули, інші – сходять із історичної арени, одні соціальні протиріччя пом'якшуються, наприклад, класові, але інші, такі, як національні, загострюються. У політичній сфері у ХХ-ХХІ ст. також спостерігалися неоднозначні й суперечливі процеси. Зв'язок людських мас із політикою розвивається нібито за двома протилежними, а насправді взаємозалежними напрямками. З одного боку, Людина більше дистанціюється від політики, проводячи певну грань між своїм життям, інтересами й сферою втручання держави й інших політичних інститутів. У той же час, саме із цієї дистанції, зміцнившись у власних економічних, соціокультурних основах, Людина активніше цікавиться політикою, впливає на неї, вимагає, щоб вона більше враховувала її інтереси й адекватно реагувала на них, тобто стає суб'єктом політичного життя. Тому проблема прав і свобод людини у ХХ-ХХІ ст. має особливе значення. Це час розвитку класичної демократії, багатопартійності. Демократія була й залишається еталоном політичного життя, на який орієнтується переважна більшість країн світу і саме вона визначає перспективи політичної еволюції ХХ-ХХІ ст. [3].

Разом з тим, політична історія ХХ ст. відзначена й спалахами тоталітаризму, реакційної диктатури, що втілювався у режимах сталінізму, фашистської Італії, нацистської Німеччини, японському воєнно-

мілітаристському режимі. Тоталітаризм базувався на придушенні людських прав і свобод, органічному неприйнятті цінності Людського життя, індивідуальності, особистості [6]. Тоталітарні режими ХХ ст. змушують Людство згадувати про самі похмурі сторінки своєї політичної історії [9]. Антигуманність тоталітарних режимів закономірно привела до їхнього краху. Однак, історики, соціологи, філософи мають докласти чимало зусиль, щоб зрозуміти, чому у ХХ-ХХІ ст. поряд з помітним прогресом загальнолюдських цінностей гуманізму, антропоцентризму, демократії виникли чудовиська тоталітарних режимів, чому вони найчастіше паразитували на самих привабливих, прогресивних соціальних ідеях, чому маси людей тривалий час йшли за диктаторами та військовими злочинцями [8]. Злам ХХ-ХХІ ст. на жаль не ознаменувався фундаментальними зрушеннями в сфері духовної культури. Тільки в галузі наукового пізнання – це час революційних проривів. Але при всій значущості науки, вона не заповнює весь простір духовного життя Людства. Залишаються ще сфери творчості, мистецтва, філософії, пошуки релігійних цінностей набувають певної актуальності [5].

Отже, глобалізація увійшла у життя Людства досить парадоксальним чином. У ХХ -ХХІ ст. Людство зіштовхнулося з таким негативним явищем, як світові війни, загрозою екологічного самознищення, яке впритул підійшло до межі атомного самогубства. Трагедії людського буття мають показати людям, що світ землян єдиний та унікальний. Розмірковуючи над проблемами глобалізації життя у ХХІ ст., варто висловити припущення про те, що глибинною основою цього явища виступає саме глобальність як риса людського буття. Адже універсальність людської сутності, безмежність властивостей людини (насамперед, свідомість і трудова діяльність), з'явилися найважливішими джерелами глобальних процесів ХХ – ХХІ ст. Економічне зростання та розквіт суспільства, соціальний світ і гармонію в ньому, дотримання норм міжнародного права, колективна відсіч будь-якій військовій агресії мають забезпечити стабільність, безпеку, рівновагу у світовому співтоваристві та права кожної людини на життя, гідність, впевненість у майбутньому. Соціокультурні трансформації, послідовний розвиток демократизму й культурно-гуманістичних традицій, перманентне обмеження егоїстичних «апетитів» роботодавців, толерантність та конвенціоналізм, поворот до пріоритету спільного інтересу усіх членів суспільства, пошук форм соціального консенсусу, його збереження й розвиток – це ті соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності Людства в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова В.І. Соціокультурний контекст інформаційного суспільства – феномен соціальної активності особистості. Наукове пізнання: Методологія та технологія. Філософія. Вип.1(45). 2020. ДЗ «ЛНПУ ім. К.Д. Ушинського»: «Гельветика», 2020. С. 11-19.
2. Аксьонова В.І. Соціокультурні перспективи ціннісного аспекту модернізації професійної сторони буття в інформаційній системі громадянського суспільства на цивілізаційному

- зламi. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Модернізація Вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції. (м. Кропивницький, 19-20 травня 2021 року). Кропивницький: ЛА НАУ, 2021. С. 221-227.
3. Атаманюк З. М. Свобода як основа людини та її зв'язок з феноменом духовності. «Перспективи». Соціально-політичний журнал. 2022. № 3. С. 30-36.
  4. Борінштейн Є.Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві. Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання. Одеса: ДЗ «ЛНУ імені К.Д. Ушинського», 2016. С. 13-27.
  5. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. Харків: Фоліо, 1998. С. 313 - 332.
  6. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра: Книга для всіх і для нікого / пер. з нім. Л. Гринюк. Коломия: Галицька накладня Я. Оренштайна, 1910. 510 с.
  7. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / пер. з нім. А. Онішко. Львів: Літопис, 2002. 320 с.
  8. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. С.15-139.
  9. Скловський І.З. Метафізика національної ідеї: Український контекст. Кіровоград: Вид-во ДЛАУ, 2012. 332 с.
  10. Скловський І.З., Аксьонова В.І. Трансформація українського суспільствана зламi тисячоліть (теоретико-методологічний аспект). Перспективи. Соціально-політичний журнал. №1. 2022. С.41-48.
  11. А.Дж. Тойнбі, Дослідження історії, Т.1, Київ, "Основи", 1995. С. 551-577.
  12. Chase Stuart The tyranny of words. N-Y, 1938.

Марина Арапакі – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

КУЛЬТУРА У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Необхідність детального розгляду культури сучасного суспільства, яке вважається інформаційним, або вже навіть постінформаційним, обумовлена, насамперед, важливістю ролі культури як структурного елементу будь-якого суспільства на протязі всього періоду існування цивілізації. З одного боку, вона постає у якості результатів суспільної діяльності, з другого – культура є регулятором цієї діяльності, формуючи певну систему норм та цінностей. Тому культура є фундаментом суспільного буття, на який нашаровуються певні закономірності цивілізаційного процесу та особливості соціального простору конкретного суспільства. Вона являє собою феномен, що розкриває сутність та характер соціальної життєдіяльності людини та суспільства в цілому. Тому людина є центром культури, її субстратом, без якого вона не існує. Отже, культура фіксується через реальну соціальну діяльність та її результати, тобто через буття суб'єктів культурної взаємодії у соціальному просторі суспільства.

Процес відображення внутрішнього та зовнішнього світу людини у культурі викликаний тим, що люди створюють соціальний простір за допомогою